

СТАНОВИЩЕ

ЗА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД: „БЛАГОДЕЯНИЕТО КАТО МОРАЛЕН ИМПЕРАТИВ В МЕДИЦИНСКАТА ПРАКТИКА“ ОТ ДЖО А. МОМО, СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ, ДОКТОРСКА ПРОГРАМА ПО ФИЛОСОФИЯ С ПРЕПОДАВАНЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК

Дисертационният труд в обем от 182 с. се състои от резюме, пет глави, заключение и библиография. Библиографията съдържа репрезентативни както за етиката и биоетиката, така и за разглеждания проблем за благодеянието в медицинската практика произведения и автори на английски и ограничен брой на български език.

Дисертантът има специализации и разнообразен клиничен опит в различни медицински заведения. В изследването са цитирани реални казуси от неговото лично присъствие и участие при констатирането и решаването на дилеми, свързани с противоречия и конфликти при прилагането на принципите на медицинската етика, което свидетелства за практическата обусловеност на теоретичния му интерес към разглеждания проблем.

Проблематиката за принципите и правилата в био- и медицинската етика е многократно поставяна и широко обсъждана. Въпросите за съдържанието, обхвата, броя, субординацията, конфликтните напрежения между тях, практическите дилеми в ситуации на избор и т.н. са предмет на анализ от едни от най-влиятелните представители на биоетическата мисъл. Многократно са проигравани в различни контексти – принципистки, ситуационен, казуистичен – вариантите на противоречие помежду им и възможните решения в реални ситуации. Всеки опит за пренареждане на принципите поражда въпросите – защо точно този принцип трябва да бъде доминиращ, как да се обвърже с другите, какви практически следствия ще има, възможна ли е изобщо безусловната доминация на един принцип и т.н..

Всички тези въпроси поставят пред дисертанта задачата да обоснове аргументирано теоретичните и практическите основания за избора на темата.

В дисертационния труд ясно са изложени изходните предпоставки за избора на темата и за защитаваните тези. Фиксиран е обхватът на проблематиката, в контекста на която може да бъде положен и интерпретиран въпросът за благодеянието. Очертана е връзката му с такива основни за био- и медицинската етика проблеми като автономията, отговорността, грижата и отношението към „Другия“. Застъпена е тезата, че обвързаността и рядопоставеността на принципа за благодеянието с другите

биоетични принципи, и особено с автономията и патернализма, омаловажават смисъла и значението му и го превръщат от водеща в една от многото политики в здравната област. Патосът на автора е насочен към поставяне на благодеянието в основата на медицинската грижа и обосноваването му като първостепенно етическо основание за упражняването на лекарската професия.

В съответствие с това е формулирана основната цел – да се проучи благодеянието като водещ морален императив в медицинската практика, в която грижата за пациента е абсолютна и гарантира, че неговият най-добър интерес е в максимална степен защитен при прилагането на лечебните практики и процедури (с. X от дисертацията). За изпълнението на тази цел благодеянието е разгледано в два основни аспекта – теоретичен (анализ и оценка на класически и съвременни философско-етически теории) и практически (анализ на поведението на лекаря).

В резултат от преглед на литературата за мястото на благодеянието сред другите биоетични принципи дисертантът твърди, че моралната му императивност е недостатъчно анализирана и неговата задача е да запълни този пропуск. Едновременно счита, че макар благодеянието в медицинската практика да е перфектното решение за една ефективна и ориентирана към пациента здравна грижа, съществуват препятствия при приложението му в клинична среда, поради което поставя на централно място в дисертацията разбирането за начина на справяне с тези проблеми.(с. 12 от автореферата)

Благодеянието е разгледано като единство на два момента – нормативен - морално задължение да се прави всичко с грижа и отговорност за благо на пациента и ценностен - морална нагласа на лекаря да се грижи преди всичко за благо на пациента. Принципът на активното добро изисква не просто да правиш добро като не вредиш, а и да не вредиш като правиш добро, т.е. да се намери мярката при използването на принципите „прави добро“ и „не вреди“ в една и съща клинична ситуация (ако в стремежа си да прави добро лекарят непреднамерено вреди или поставя пациента в ситуация на риск).

Според дисертанта съвременната медицина, всекидневно заплашвана от риска за лекарски грешки и търсене на юридическа отговорност за причинени вреди, е изправена пред дилемата как да съчетае тези два принципа така, че да даде превес на благодеянието пред невреденето. Осъществяването на подобно единство в клиничната практика се възприема като предпоставка за преодоляването на препятствията,

възникващи при приложението на принципите на автономията, патернализма, справедливостта, доверието и т.н..

Най-интересни и продуктивни от гледна точка на развитието на темата и аргументацията на тезите изглеждат разсъжденията и анализите, отнасящи се до противоречията между принципа на благодеянието и другите принципи и правила на биомедицинската етика.

В търсене на решение на противоречията между различните принципи на теоретично биоетическо равнище авторът застава на позициите на принципизма, пледирайки за доминация на принципа на благодеянието спрямо останалите принципи. На равнището на медицинската практика обаче, разглеждайки конкретни казуси и съобразявайки се с особеностите на конкретната ситуация, той често преминава на позициите на ситуационизма, признавайки полезността и резултатността на някои от другите принципи при конфликта им с принципа на благодеянието (патернализмът в едни случаи е добър за пациента, в други – не, вредното за едни е полезно за други, има различие в разбирането на вредата и риска от страна на пациентите и на лекарите, конфиденциалността и запазването на лекарската тайна могат да са в съгласие с благополучието на един пациент, но да доведат до заболяване и вреда за неговия партньор и т.н.). На практическо равнище съществува и възможността за нарушаването на някои принципи в името на благодеянието (каквито са примерите с negliжиране на принципа на автономията при диагностицираня с рак на белите дробове в напреднал стадий пациент, с Манди и с г-жа Томас). Част от примерите са казуси, в които решението е еднозначно определено от някой от принципите на медицинската етика и не е свързано с конфликтно напрежение. Други са класически дилеми, при които се съпоставят принципите в една и съща ситуация и по отношение на една и съща личност, съпроводени от разбирането за неизбежността от вземане ако не на грешно, поне на неудовлетворително както за вземащия решение, така и за засегнатите от този избор лица.

Най-благодатни от гледна точка на аргументацията в полза на благодеянието са онези части от текста, в които се разглеждат медицинските експерименти. Чрез тях се доказва, че игнорирането на принципа за автономията и изискването за информирано съгласие води до нарушаване на благодеянието, а отгук и до вреди на здравето, живота и благополучието на потърпевшите от експериментите. Те са жестоко свидетелство, че нарушаването на основни човешки ценности, права, принципи (ценността на човешкия живот, автономията, информираното съгласие, милосърдието и пр.) води до нехуманно

третиране на човешки индивиди. Неслучайно провокират създаването на етически кодекси и правила, обвързващи провеждането на експерименти не само с изискването „не вреди“, но и с императива „прави добро“. Дисертантът е привел няколко примера за включване на благодеянието като необходим и неотменим принцип при регулацията на експериментите с хора. За изследователя обаче е по-интересен не крайният резултат, а процесът на етическа дискусия, предшестваш като правило окончателния текст на подобни документи. Този процес остава извън полезрението не само на автора, но и на част от представителите на биомедицинската етика. Препоръката ми е да потърси в сайтовете на съответните комисии дали са публикувани предварителните обсъждания и да ги проучи от гледна точка на етическата аргументация.

В края на труда във вид на философски и етически обосновани изводи са посочени позитивите от принципа на благодеянието в областта на биомедицинската етика – гарантира зачитане на автономията на пациента, подобрява връзката лекар-пациент, определя нагласата на лекаря. В същото време отново е поставен акцент върху неговата ценностнонормативна природа – то е едновременно добродетел и морален императив. По-точно казано, то е добродетел, която в регулацията на медицинската практика се проявява и като морален императив.

Заклучение

Проучена е литературата по проблема, добросъвестно са използвани идеи и аргументи в подкрепа на авторските тези.

Дисертационният труд в общи линии е добре структуриран с оглед целите и задачите на изследването, както и с оглед аргументацията на собствените възгледи. Бих препоръчала философските схващания и основания за благодеянието да бъдат изтеглени в началото на труда. Това би позволило да се дефинира понятието за благодеяние в целия му обем, преди да се разгледат практическите му измерения и приложение.

Тезата е добре формулирана и е направен опит за последователната ѝ защита, макар при теоретичното ѝ осмисляне понякога да се възпроизвеждат подробно чужди гледища. Бих препоръчала в преработката на дисертацията за евентуална публикация г-н Момо да се постарее да преодолее характерния за образователната степен „магистър“ реферативен стил на изложение (цитиране и позоваване) в теоретичната ѝ част.

Авторефератът следва буквално структурата на дисертацията и представя адекватно съдържанието ѝ.

В представената справка са посочени три публикации по темата на дисертационния труд, едната от тях под печат.

Не е представена авторска справка за приносите, поради което изводи за тях могат да се правят от гледна точка на формулираните теза, основни задачи и постигнати резултати.

Нямам конфликт на интереси с дисертанта.

Въпреки направените критични бележки, отчитайки достойнствата на дисертационния труд, считам, че той удовлетворява условията за придобиване на научната и образователната степен „доктор”. Препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на ДЖО А. МОМО научната и образователната степен „доктор” в професионално направление 2.3. Философия - Етика.

22. 04.2019

София

доц. Д-р Станка Христова